

KARÁCSONYI ZSOLT

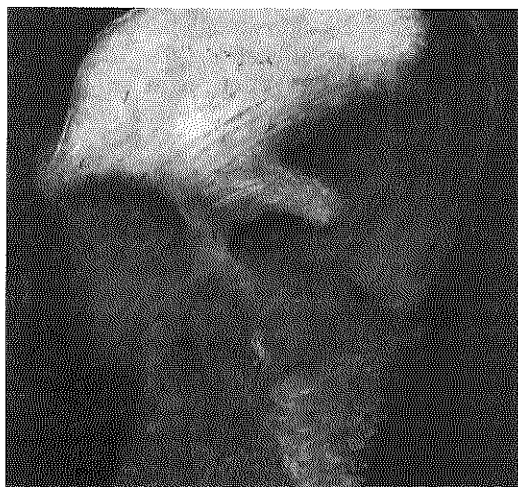
Harag-émlékkönyv, személyes változat

Néhány hónappal ezelőtt vehettem kézbe először az MMA Kiadó gondozásában megjelent *Át akarta ölelni az egész világot. Harag György színháza* című kötetet. A színvonalas kivitelezés, az albumjelle-gű megformáltság okán gondoltam, igen, ez a könyv méltó Harag György munkásságához, emlékéhez.¹ Azonban ez a szó: emlékezet, nem hagyott nyugodni, mert, régi mondat, a színház a legillékonyabb művészet, ha az emlékezet felől tekintjük. Számomra azonban Harag György, mint e könyv olvasása közepette kiderült, személyes ismerős, olyan alkotó, akiről emlékeim vannak, még ha töredékesek, ha nem mindenre rávilágítóak, azonban mégis az egyéni emlékezet belső szobáiban tároltatnak, ahol a magánélet dolgai foglalnak helyet, azok közelében legalábbis.

Harag (e könyv olvastán vált számomra egyértelművé) olyan alkotó, akit a halálakor még elemista alulírott jó ideje kortársának érez. Hatalmas és életében kellőképpen, legalábbis nemzetközi szinten kellőképpen fel nem fedezett rendezői munkássága és az, ami emberi, alkotói mivoltában ő volt, az elmúlt közel négy évtized² személyes emlékképeiből mostanra vált, hangsúlyozom: számomra, teljesen élővé. Éppen ezért az alább leírandók egy „kortárs visszaemlékezései” – sok egyéni „emlék-időből” összerakottan.

THEÁTRUM

A századfordulón kezdtem el olvasni a róla szóló fokosabb tanulmányköteteket, éppen úgy, ahogy akkoriban Artaud vagy Grotowski írásait vagy a velük kapcsolatos emlékeztetéseket, tanulmányokat, számomra, olvasóként, teljesen egyenrangúként, a két színházi világ-nagysággal. Az alkotó gyötrelmeit olvastam ki a soraiból, épp úgy, mint az elemzésekből, nem a kőbe, de illékony előadásba zárt fájdalmat. Mert Ha-

Robert Bosisio alkotása

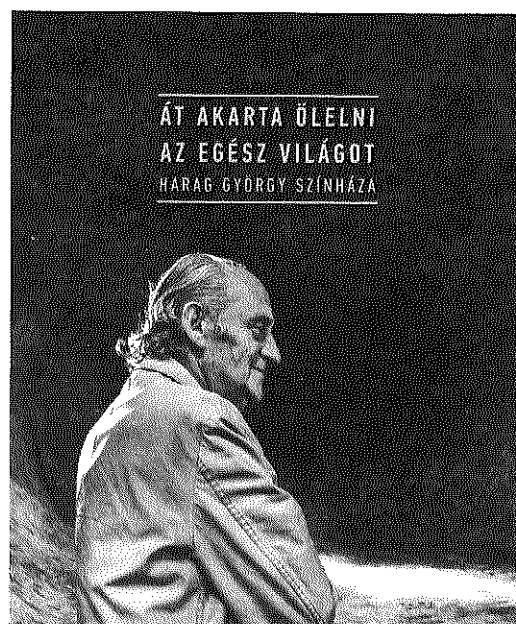
rag számomra Alkotó, csak másodsorban rendező, színházi ember. Döbbenetes volt, hogy a múlt század ötvenes éveiben valaki, aki, csak úgy, mellékesen, éppen a halálból, annak is a táborából tér vissza, színházi „kommunát” vezet, aztán otthagyja, nem a sikerek hiánya, de a saját útján... Ez a bátorság ragadott magával. És a véletlenek szerepe. Ahogy a tasnádi kocsmában véletlenül felfedezi a padlón heverő újság hirdetését, felvételizik Kolozsvárra és bejut – micsoda évfolyamra!

Szikár, határozott döntés, igazi színházi reveláció ez a pillanat, ami a bohémvilágban jártast véglegesen az alkotás felé viszi tovább. A környezete már ekkor felismeri adottságait. E kötetben található egy dokumentum, ami 1943-as érettségi eredményeiről tájékoztat: mindenből elégséges, latinból bukás, rajz és magaviselet: jó. Tudatja velünk az 1947 január kilencedikén kiadott iskolai igazolás. Két oldallal odébb, újabb dokumentum, január 13-án keltezve, mely szerint a Járási Zsidó Népközösség tanulmányi pénzesélyt szavaz meg számára, feltételül szabva, hogy hagyjon fel a kártyával és italozással. De megszávazzák!

E két dokumentum csak most jut el hozzám e kötetnek köszönhetően, mégis szervesen kapcsolódik ahhoz a szatmári anekdotához, amit Szilágyi István mesél el nekem 2007-ben, a *Helikon* szerkesztőségében: a társulat bemutató után, élén Haraggal, átvonul a Pannónia szálló éttermébe. A bejáratnál Harag leveszi kalapját és elhajtja. A kalap átrepül a hatalmas termen és a zenekar mögötti fogásra perdül, megpihen. A zenekar tust húz. A prímás megszólal: „Még egyszer, művészkém!” Ismétlés nincs, hiszen ez is egyszeri és egyedi színházi pillanat. Am Szilágyi István anekdotája okán Harag György személye, a véle kapcsolatos információk, tények, tanulmányok, fotográfiák még inkább elkezdnek egy belső családi és színházi album részleteiként működni odabent.

Korábbi Haraggal foglalkozó kötetekben is örömmel szemléltem, hogy a színészi tekintetek milyen erővel törnek át a fénykép befagyott tükrén. E könyvet olvasva, nézve ismét végigborzongat Lohinszky tekintete *Az ember tragédiájában*, Héjja Sándoré a *Káin és Ábelben* vagy az *Éjjeli menedékhelyben*, vagy a kötet vége felé egy sajtótájékoztatón (!), Rövid Eleonóráé egy próba közepett, Vadász Zoltáné a *Tornyot választokban*. E színészi tekintetek, számomra túl az egyéni, belső erőn, Harag György belső erejét, alkotói energiáit is közvetítik.

Ugyancsak a *Helikon* szerkesztőségéhez kötődik, hogy míg Harag kalapja a szatmári fogason pihent egyetlen éjszakára/pillanatra, addig Vadász Zoltán mellénye hosszú éveken át pihent Király László szerkesztői székének támláján. Ez is Ha-

raghoz köthető emlék. Saját. Hogy ezen személyes emlékalbumot létrehozni próbáltam, csak a tavaly megjelent könyvvel magyarázható, melyből ismét kiderül számomra, hogy az életmű záróköve és középpontja: a *Cseresznyéskert* marosvásárhelyi megrendezése.

De a *Cseresznyéskert*et nem láttam sosem. Csak a képeket, emlékeztetéseket, elemzéseket. Nem is kívánom megtekinteni. Nem szakmai, személyes oka van ennek is. Ha, megszakításokkal ugyan, de éveken át foglalkoztat egy alkotói életpálya: szükségszerű, hogy meg kell hagynod néhány titkot is. Területeket, amelyekre nem kérdezel rá, ami nem kell nyilvánvaló, teljesen felfedett igazság legyen. Az *Özönvíz előtt* a képek alapján olyan, mint egy olasz neorealista film, olyannak képzelem. A *Cseresznyéskert*, a legtöbbet elemzett előadás, akár egy időalagút, mindenki úgy lép ki belőle, színészek, nézők, még a rendező is, hogy mindegyre azon belül marad. Erről, a maradásról, az itt- és fennmaradásról szól számomra e gyakran olvasott előadás, Firsz nem-csehovi zárómondatával: „Én itt maradok!”

Harag György is itt marad közöttünk. Emberként, alkotóként, legendaként is. Ezen írás személyes hangvétele is ezt kívánja alátámasztani, hogy Harag György élete és műve olyan egységes alkotás, ami kiállja az idő próbáját, a színház világának meglepetésszerű fordulatait – kínlódik, gyöttrődik, kiteljesül az utókor nézőiben, olvasóiban. Próbál, hatást gyakorol, eléri.

Át akarta ölelni az egész világot. Harag György színháza. Válogatta és szerkesztette: Kovács Örs Levente. MMA Kiadó, Budapest, 2020.

Jegyzetek

¹ A szakmai háttér, az elemzések mennyiségét tartottam kevésnek, DE az ugyancsak tavaly, szintén az MMA Kiadó gondozásában napvilágot látott 600 oldalas tanulmánykötet – *Egy európai Kolozsváron. Harag György színház-rendező* – kárpótolt a társakötet vélt hiányosságaiért.

² Az első Harag Györggyel kapcsolatos emlékem az *Egy lócsiszár virágvasárnapjához* kötődne, még elemista koromból.